

Gajewski, Marek

**Zbiór odznaczeń ostatniego komendanta
PKU/KRU Białystok ppłk. Zygmunta
Szafranowskiego**

"Zeszyt Naukowy Muzeum Wojska", 22, 2009, s.
[191]-195

Zdigitalizowano w ramach projektu pn. Budowa platformy "Podlaskie Czasopisma Regionalne", dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki” Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (umowa SONB/SP/465121/2020).

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Udostępniono do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MAREK GAJEWSKI

Białystok

Zbiór odznaczeń ostatniego komendanta PKU/KRU Białystok ppłk. Zygmunta Szafranowskiego

W 2008 r. Muzeum Wojska w Białymstoku pozyskało do swych zbiorów zespół cennych odznaczeń cywilnych i wojskowych po ostatnim komendancie PKU/KRU Białystok okresu międzywojennego – ppłk. Zygmuncie Szafranowskim¹.

Na początek kilka słów z biografii tego oficera. Z posiadanych materiałów wynika, iż urodził się w 1893 r. W czasie I wojny światowej służył ochotniczo w Legionach Polskich Józefa Piłsudskiego. Według sporządzonego w dniu 1 kwietnia 1916 r. wykazu oficerów Legionów figurował on jako chorąży I Brygady. Od pierwszych dni niepodległości w Wojsku Polskim. W czasie wojen polskich 1918-1920 r. na różnych stanowiskach dowódczych w jednostkach piechoty: jako dowódca kompanii, batalionu i pułku. W stopniu kapitana od 16 sierpnia do 2 października 1920 r. dowodził 8 pp Legionów. Wraz z nim wyróżnił się zwłaszcza w krwawych walkach pod Brzostowicą Wielką, za co później odznaczony został krzyżem *Virtuti Militari* V klasy².

Z informacji zawartych w Rocznikach

Oficerskich jego dalsza służba wojskowa przedstawiała się następująco:

- 1923 r. – w stopniu majora (starszeństwo z dniem 1 czerwca 1919 r.) na stanowisku zastępcy dowódcy 73 pp w Katowicach,
- 1924 r. – j.w.,
- 1928 r. – w stopniu podpułkownika (starszeństwo z dniem 1 stycznia 1928 r.) jako zastępca dowódcy 10 pp w Łowiczu,
- 1932 r. – w stopniu podpułkownika w 25 pp w Piotrkowie Trybunalskim,
- 1939 r. – w stopniu podpułkownika na stanowisku komendanta KRU Białystok³.

Z chwilą wybuchu II wojny światowej we wrześniu 1939 r. pozostał w Białymstoku, gdzie stanął na czele prowizorycznie zorganizowanego dowództwa obrony

*Płk Zygmunt Szafranowski
jako oficer 25 pp*

miasta. Po jednodniowej walce wraz podporządkowanymi sobie oddziałami wycofał się wieczorem 15 września w kierunku Wołkowyska. Tam dołączył do formującej się Brygady Rezerwowej Kawalerii Wołkowysk płk. Edmunda Heldut-Tarnasiewicza. Po wkroczeniu Armii Czerwonej w granice Polski internowany na Litwie⁴. Po aneksji Litwy przez ZSRR w 1940 r. wraz z innymi oficerami i żołnierzami polskimi przekazany stronie radzieckiej. Od 20 października 1941 r. do 21 sierpnia 1942 r. na stanowisku dowódcy 16 pp Armii Polskiej w ZSRR⁵. Dalsze losy nieznane.

Liczbę kilkunastu przekazanych nam odznaczeń po ppłk. Szafranowskim otwiera jako pierwszy Krzyż Srebrny Orderu Virtuti Militari V klasy. Ma postać równoramiennego, dwustronnego krzyża kawalerskiego, zakończzonego na rogach ramion kulkami. Na poziomych ramionach awersu napis „VIR/TUTI”, na pionowych „MILI/TARI”. W centrum krzyża wieniec laurowy, a w nim orzeł w koronie, dzierżący w szponach insygnia władzy – berło i jabłko. Na rewersie krzyża, na środku identyczny wieniec laurowy z napisem „HONOR/I/OJCZYŻNA/1792”. Na dolnym ramieniu wybity numer nadania „1188”. Do górnego ramienia przymocowane uszko z kółkiem, przez które przechodziła orderowa wstążka. Przekazane odznaczenie nie posiada oryginalnej wstążki⁶.

Kolejnym odznaczeniem jest Krzyż Niepodległości. Jego odznakę stanowi metalowy i pozłacany krzyż równoramienny o wymiarach 42 x 42 mm. Ramiona o przekroju spłaszczzonego ośmioboku, lekko rozszerzone na końcach. Pokryte czarną emalią, jednak nie w całości, bowiem przez środek przechodzą nieemaliowane podłużne paski. Na środku krzyża stylizowany wizerunek orła w kształcie godła państwowego. Na podłużnych paskach poziomych ramion umiejscowiony napis „BOJOWNIKOM/NIEPODLEGŁOŚCI”. Na rewersie cała powierzchnia złocona, bez emalii. Do górnego ramienia krzyża przymocowane uszko z kółkiem, przez które przechodziła wstążka⁷.

Równie cennym eksponatem jest Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski. Odznaczenie wykonane w kształcie czteroramiennego krzyża, pokrytego białą emalią, ze złotymi krawędziami i kulkami na rogach ramion. Na awersie, w środku krzyża na czerwono emaliowanej okrągłej tarczy znajduje się biały orzeł w koronie. W niebiesko emaliowanym otoku, okalającym orła, umieszczono napis „POLONIA RESTITUTA”. Na rewersie ramiona krzyża nieemaliowane, złociste i gładkie. W środkowej części, na tle czerwono emaliowanej tarczy umiejscowiono datę – symbol polskiej niepodległości „1918”. Do górnego ramienia krzyża zamocowane uszko z kółkiem, przez które przechodziła wstążka⁸.

*Srebrny Krzyż Virtuti Militari V klasy
ppłk. Szafranowskiego*

Wojskowym Krzyżem Walecznych, nadawanym żołnierzom za wybitne czyny męstwa i odwagi, ppłk Szafranowski dekorowany był czterokrotnie. Odznaką tego odznaczenia był wykonany z brązu krzyż równoramienny, o lekko wciętych i obramowanych brzegach ramion. Na górnym ramieniu awersu wytłoczony napis „NA”, na poziomych „POLU CHWAŁY”, na dolnym data „1920” – rok ustanowienia odznaczenia. W centrum krzyża, na pięciokątnej tarczy, wytłoczone godło państwowe z orłem w koronie. Na rewersie, na pionowych ramionach umieszczony jest miecz, skierowany ostrzem ku górze i przechodzący przez wieniec z liści dębowych. Na poziomych ramionach napis „WALECZNYM”. Do górnego ramienia krzyża przymocowane uszko z kółkiem, przez które przechodziła amarantowa wstążka z szerokimi, białymi paskami przy brzegach⁹.

Ppłk Szafranowski, za szczególne zasługi dla państwa polskiego, odznaczony został także Złotym Krzyżem Zasługi. Odznaką odznaczenia jest krzyż równoramienny, zakończony na rogach czerwono emaliowanych ramion ozdobnymi kulkami. Brzegi ramion w złoconym obramowaniu. W środku, w otoku z czerwonej emalii i złożonego wieńca z ornamentem, umieszczona biała tarcza ze złotymi inicjałami „RP” – Rzeczpospolita Polska. Pomiędzy ramionami wychodzące ku górze z centrum złote promienie. Rewers gładki. Na dolnym ramieniu wypukły napis „WABIŃSKI”. Do górnego ramienia zamocowane uszko ze złożonym wieńcem o średnicy 20 mm, przez który przechodziła regulaminowa wstążka¹⁰.

Jednym z odznaczeń upamiętniających szczególne wydarzenia w okresie II Rzeczypospolitej był Medal Pamiątkowy za wojnę 1918-1921. Takie odznaczenie otrzymał również ppłk Szafranowski. Odznaką odznaczenia jest dwustronny

Krzyż Walecznych ppłk. Szafranowskiego.

*Złoty Krzyż Zasługi
ppłk. Szafranowskiego*

medal o średnicy 35 mm, wykonany z brązu. W centrum awersu umieszczono wizerunek orła w koronie, z zawieszonym na szyi Krzyżem Orderu Virtuti Militari. Po obu stronach orła, przy szponach wybite daty „1918” i „1921”. Na rewersie, w środku przewiązanego u dołu wieńca z liści dębowych, trójwierszowy napis „POLSKA/SWEMU/OBRONCY”. U góry przymocowane uszko z kółkiem, przez które przechodziła przepisowa wstążka¹¹.

Jednym z podarowanych odznaczeń jest Medal Dziesięciolecia Odzyskanej Niepodległości, nadany ppłk. Szafranowskiemu za ponad pięcioletnią czynną służbę wojskową. Odznaką odznaczenia jest okrągły medal o średnicy 35 mm, wykonany z brązu. W centrum awersu umieszczono wizerunek popiersia Marszałka Piłsudskiego, ujętego z lewego profilu. Na rewersie umieszczono artystyczne wyobrażenie alegorii pracy – chłop orzący pługiem ziemię oraz datowanie „1918-1928”. W górnej części przymocowane uszko z kółkiem, przez które przechodziła przepisowa wstążka koloru chabrowego¹².

Odnaczeniami nadawanymi obywatelom za nienaganną pracę w służbie państwowej były Medale za Długoletnią Służbę. Ppłk Szafranowski odznaczony był tego typu odznaczeniem dwa razy: srebrnym za dwudziestoletnią (nr inw. **MWB/4609**) i brązowym za dziesięcioletnią służbę (nr inw. **MWB/4610**).

Po objęciu stanowiska komendanta PKU/KRU Białystok ppłk Szafranowski jako oficer białostockiego garnizonu wojskowego, na wniosek dowódcy 42 pp, otrzymał jego odznakę pamiątkową. Przekazana do naszych zbiorów odznaka otrzymała nr inw. **MWB/4600**. Służąc w Legionach Polskich Józefa Piłsudskiego miał on również prawo do noszenia odznaki pamiątkowej I Brygady Legionów. Nr inw. tego eksponatu: **MWB/4599**.

Za udział w walkach o Dyneburg zimą 1919/1920 r. ppłk Szafranowski odznaczony został przez łotewskie władze wojskowe dwoma cennymi odznaczeniami: Orderem Zabójcy Niedźwiedzia III klasy (łot. Lāčplēša Kara Ordenis) o nr inw. **MWB/4611** i medalem „PAR LATVIJU 1918-1928” o nr inw. **MWB/4612**¹³.

Wszystkie przekazane do zbiorów Muzeum Wojska w Białymstoku odznaczenia ppłk. Szafranowskiego mają również swoje mniejsze odpowiedniki w postaci zbioru 11 miniaturek. Nr inw. zbioru: **MWB/4601**.

Łotewski Order Zabójcy Niedźwiedzia

PRZYPISY

- 1 Skróć PKU/KRU Białystok oznacza – Powiatowa Komenda Uzupełnień/Komenda Rejonów Uzupełnień Białystok.
- 2 *O Niepodległą i granice. Komunikaty Oddziału III NDWP 1919-1921*, Warszawa 1999, s. 672; J. Odziemkowski, *8 Pułk Piechoty Legionów*, Pruszków 1993, s. 9.
- 3 *Roczniki Oficerskie z 1923 r., 1924 r., 1928 r., 1932 r.*; R. Rybka, K. Stepan, *Rocznik Oficerski 1939*, Kraków 2006.
- 4 J. Pięta, W. K. Roman, M. Szczurowski, *Polacy internowani na Litwie 1939-1940*, Warszawa 1997, s. 456.
- 5 *Piechota polska 1939-1945*, z.13, Londyn 1973, s. 56; P. Żaroń, *Armia Polska w ZSRR, na Bliskim i Środkowym Wschodzie*, Warszawa 1981, s. 68.
- 6 G. Łukomski, B. Polak, A. Suchcitz, *Kawalerowie Virtuti Militari 1792-1945*, Koszalin, s. 307; Patrz karta inwentarzowa eksponatu MWB/4602 opracowana przez H. Sawicką.
- 7 Patrz karta inwentarzowa eksponatu MWB/4603 opracowana przez H. Sawicką.
- 8 Patrz karta inwentarzowa eksponatu MWB/4604 opracowana przez H. Sawicką.
- 9 Patrz karta inwentarzowa eksponatu MWB/4605 opracowana przez H. Sawicką.
- 10 Patrz karta inwentarzowa eksponatu MWB/4606 opracowana przez H. Sawicką.
- 11 Patrz karta inwentarzowa eksponatu MWB/4607 opracowana przez H. Sawicką.
- 12 Patrz karta inwentarzowa eksponatu MWB/4608 opracowana przez H. Sawicką.
- 13 W. Stela, *Polskie odznaki honorowe i pamiątkowe 1914-1921*, Warszawa 2001, s. 190-191. Ppłk Szafranowski jako oficer 8 pp 3 DP Legionów wziął udział w walkach z bolszewikami o Dyneburg. Za to odznaczony został później najwyższym lotewskim odznaczeniem wojskowym. Nr nadania - 1913.